

СПАДЗЯЁМСЯ НА СВЯТОЕ БЛАСЛАВЕННЕ

ЛІСТ ДА СУСВЕТНАГА АРХІРЭЯ ЯНА ПАЎЛА ПАПЫ РЫМСКАГА

Святы Айцец!

Мы, прадстаўнікі беларускае грамадскасці розных Хрысціянскіх канфесій (каталікі Візантыйскага і Лацінскага абрадаў, праваслаўныя і пратэстанты), звяртаемся да Вас з нагоды 400-гадовага юбілею Берасцейскае Царкоўнае Уніі — гэтай выключна важнай для ўсяго беларускага народа падзеі. Падпісаная праваслаўнымі іерархамі Вялікага княства Літоўскага на зямлі старажытнае Беларусі, Берасцейская Унія ўвасобіла ідэю хрысціянскае аднасці і пераадолення царкоўнага расколу. Акрамя таго, яна дала пачатак існаванню самабытнае Каталіцкае царквы Усходняга абраду, якая паступова ператварылася ў сапраўды нацыянальную царкву, найбольш адпаведную духоўным патрэбам беларусаў.

За сваю гісторыю Уніяцкая царква не раз падвяргалася ўціскам, ганенням ды поўным забаронам, падзяляючы такім чынам лёс свайго народа, з якім яна разам перажывала і слаўныя, і трагічныя перыяды. Сёлетні вялікі юбілей беларусы сустракаюць у час, вельмі складаны як для Уніяцкае Грэка-Каталіцкае царквы, так і для ўсяе краіны.

У гэтай сітуацыі вельмі істотнаю — і чаканаю — дапамогаю была б для нас падтрымка Апостальскае Сталіцы і асабіста Святога Айца. На вялікі жаль, аднак, усе афіцыйныя ўшанаванні 400-годдзя адбываюцца з поўным і незразумелым ігнараваннем беларускіх. На ўрачыстую імшу ў гонар юбілею, што адбылася ў Ватыкане ў ліпені г. г., не быў запрошаны ніводны беларускі святар. Асабліва неспадзяванкай стала для нас Апостальскае пасланне “З нагоды 400-годдзя Берасцейскае Уніі” ад 12 лістапада 1995 г. Нідзе ў Пасланні ніводным словам не згадваецца не толькі беларуская Уніяцкая царква з ейнай святой і шматпакутнай чатырохсотгадовай гісторыяй, але й сама краіна, дзе адбылася Берасцейская Унія, дзе нарадзілася і сфармавалася Уніяцкая (сучасная назва — Грэка-Каталіцкая) царква, дзе гэтая царква ў сярэдзіне 19 ст. была бязлітасна знішчана заваяўнікамі і дзе, урэшце, яна на працягу стагоддзя вяла да Бога свой народ.

Пасланне паслядоўна гаворыць пра Уніяцкую царкву як пра Украінскую Грэка-Каталіцкую, якая, безумоўна, з’яўляецца адной са спадчынніцаў Берасцейскае Царкоўнае Уніі, але тым не менш, як самастойная гістарычная з’ява ўзнікла значна пазней. Усё Пасланне арыентаванае на віншаванне й духоўную падтрымку выключна ўкраінцаў. Магчыма, было б справядліва, каб гэтая арыентацыя была адлюстраваная ў назве і прадмове Паслання. Такім чынам беларусы ясна зразумелі б, што Святы Айцец звяртаецца не да іх, а ім належыць чакаць іншага ліста — або ўсвадоміць у чарговы раз незацікаўленасць Ватыкана іхнімі справамі. Так як іншага пасланна не ўзнікла, а вернікі прагнулі хоць нейкае падтрымку, усе публікацыі “**З нагоды...**”, што з’явіліся на Беларусі, выйшлі з купюрамі і скарачэннямі, каб не абразіць пачуцці вернікаў ды каб не падарваць іхняга даверу да Апостальскае Сталіцы. Напрыклад,

у выразах “Украінская Грэка-Каталіцкая Царква” або “Грэка-Каталіцкая Царква на Украіне”, што шматразова сустракаюцца ў тэксце, апускалася слова “Украіна”, каб пашырыць вестку Паслання і на Беларусь. З тымі ж мэтамі рабіліся й іншыя скарачэнні. Гэта, аднак, не магло вырашыць праблемы, і сапраўды змест Паслання не застаўся сакрэтам для беларусаў.

Пасланне перадае і развівае асноўную ідэю Берасцейскае Уніі — глыбокую патрэбу й неабходнасць з’яднання Хрысціянскіх царкваў. Гэтая ідэя была й застаецца надзвычай дарагой для ўсіх нас. Тым больш здаецца незразумелым, што для ўсяе Беларускае Уніяцкае Грэка-Каталіцкае царквы, якая першая рэалізавала даўняе імкненне хрысціянства да аднасці і прыняла за гэта найбольш цяжкія пакуты, фактычна не знайшлося месца ў экumenічных планах Апостальскага пасаду.

Святы Айцец не можа не ведаць, якую ролю мела старажытная Беларусь у стварэнні, фармаванні й развіцці Уніяцкае царквы, якую багатую духоўную культуру стварыла менавіта беларуская уніяцкая традыцыя, асабліва ў перыяд яе найбольшага росквіту ў 17 ст.

Святы Айцец не можа таксама не ведаць, у якіх невыносна цяжкіх абставінах апынулася беларуская Уніяцкая царква ў 18-19 стст. У неспрыяльных для Беларусі ўмовах, што склаліся ў апошнім стагоддзі існавання Рэчы Паспалітае — афіцыйнай паланізацыі культуры й лацінізацыі Царквы, — Каталіцкая царква Усходняга абраду страціла дзяржаўную падтрымку, ператварылася ў царкву простага народа і, па сутнасці, захавала Беларусь, беларускую мову і духоўныя каштоўнасці беларускага народа ад вынішчэння. Яшчэ цяжэйшыя часы напаткалі беларускі народ і ягоную Царкву, калі нашыя землі апынуліся ў складзе Расійскае імперыі. На шчасце для уніяцкай Заходняе Украіны, іхняя тэрыторыя пасля падзелу Рэчы Паспалітае апынулася ў іншае ад беларусаў дзяржаве — у Аўстра-Венгрыі, дзе Уніяцкая царква працягвала свабодна існаваць і развівацца. На Беларусь ж расійская дзяржаўная палітыка на поўнае вынішчэнне (духоўнае і фізічнае) Уніі прывяла да ліквідацыі Царквы на Полацкім саборы 12 лютага (старага стылю) 1839 г.

Вядомыя Святому Айцу й спробы адраджэння Уніяцкае царквы на Беларусі пасля ейнага знішчэння, самай буйной з якіх стала вызваленчае паўстанне 1863—64 гг., калі адным з пунктаў праграмы беларускага крыла паўстання было вяртанне Уніі. Вядома і тое, колькі пакутнікаў за веру далі гэтыя спробы, кожная з якіх няшчадна паталілася ў крыві.

У 20—30 гг. 20 ст. беларускія айцы Езуіты і Марыяне распачалі актыўную працу па стварэнні Уніяцкіх парафіяў і вяртанні Усходняга абраду, што было гарача сустрэта вернікамі. Аднак гэты рух выклікаў раздражненне польскіх царкоўных і свецкіх уладаў, і ў канцы 30 гг. Марыяне былі высланыя за межы Беларусі, місіянерская актыўнасць Езуітаў спыненая, а Усходні абрад фактычна забаронены.

Але Царква працягвала існаваць, і ў 1939 г., як вядома Святому Айцу, мітрапаліт Андрэй Шаптыцкі стварыў Грэка-Каталіцкі экзархат, дзе першым — і ажно да сёння адзіным — экзархам стаў а. Антон Неманцвіч. Ягоныя паўнамоцтвы былі пацверджаныя ў 1941 г. Папам Піем XII з наданнем тытулу Апостальскага Экзарха (Апостальскага адміністратара) для каталікоў Усходняга абраду на Беларусі. Падчас Другое сусветнае вайны дзейнасць беларускае Уніяцкае царквы пераследвалася нямецка-фашысцкімі акупантамі, і ў 1942 г. экзарх а. Неманцвіч быў закатаваны гестапа.

Павольныя савецкія ўлады таксама жорстка перасякалі любую спробу уніяцкага рэлігійнага жыцця. Цэнтр Царквы перамясціўся на эміграцыю. І пасля таго, як Папа Ян XXIII прызначыў беларускага біскупа, эміграцыйная Царква атрымала магчымасць нармальнага жыцця. Аднак пасля смерці першага біскупа а. Часлава Сіповіча і ягонага пераемніка а. Уладзіміра Тарасевіча беларускае памеснае біскупства перастала існаваць.

Нават цяпер, калі Беларуска Уніяцкая царква вось ужо шэсць гадоў як аднавіла сваю дзейнасць на Бацькаўшчыне, ні экзархат ні біскупства не адноўленыя Святым пасадам, нягледзячы на шматлікія просьбы вернікаў. Ад 1990 г., як памятае Святы Айцец, беларускія уніяцкія (грэка-каталіцкія) святары і вернікі, што няспынна растуць колькасца, неаднаразова звярталіся ў Ватыкан з просьбаю адгукнуцца на нашыя патрэбы і адрадыць беларускую уніяцкую іерархію. Ведае Святы Айцец і просьбу беларусаў пашырыць паўнамоцтвы вельмі аўтарытэтнага й любімага на Беларусі а. Аляксандра Надсана, Апостальскага візітара для беларускіх каталікоў замежжа, і даць яму юрыдычна тую душаствырскую ўладу, якую ён мае ў вачах ўсяе беларускае царквы ды ейных прыхільнікаў, — такое аўтарытэту ніколі не набудуць замежныя прадстаўнікі Ватыкана, што прыеджаюць на Беларусь у апошнія пару гадоў. І хоць сам Святы Айцец казаў у пасланні **Свято Усходу** ад 1995 г., што сапраўднае аднасць можа адбыцца “пры поўнай павазе да кожнай асобнай традыцыі й неабходнай аўтаноміі” (**Свято Усходу**, 20), усе просьбы беларусаў дагэтуль застаюцца непачутымі. Адзіны крок насустрэч — пацверджанне існуючага больш за пяць гадоў Дэкрана БГКЦ, — ёсць, безумоўна, істотным, але не дастатковым.

Усё ж, нягледзячы на ўсе цяжкасці й непаразуменні, з якімі сутыкаюцца беларускія вернікі ў кожнай сферы свайго існавання, мы верым непахісна ў Провід Божы і ў мудрасць Святога пасаду і спадзяёмся, што напярэдадні 400-годдзя Берасцейскае Уніі Святы Айцец не пакіне беларускі народ і Беларускаю Уніяцкую Грэка-Каталіцкую Царкву без свайго блаславення.

Сустаршыні Камітэта па святкаванні 400-годдзя Берасцейскае Царкоўнае Уніі

доктар Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ,

доктар Мікола КРУКОЎСКИ

3 берасня 1996 г.